

Kvinner og festrelatert voldtekt

**- Et møte med politiets negative
holdninger**

Vitenskapelig essay

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2021

Kand.nr: 746

Antall ord: 6166

Innholdsfortegnelse

Oppdraget	3
Politikkultur	4
<i>Skjønnsutøvelse og personlige forhold</i>	4
<i>Politiets taushetskode</i>	6
<i>Begrensede ressurser</i>	7
<i>Operasjonssentralen</i>	8
Hva er «Ordentlig politiarbeid»?	9
Profesjonsetikk	10
Møte mellom politi og voldtektsoffer	11
<i>Hvorfor skulle jeg ta avhøret?</i>	11
<i>Kvinnens oppfattelse av oss</i>	12
<i>Handlingsplan mot voldtekt</i>	13
Proessen med å skrive oppgaven.....	14
Litteraturliste	17
Selvvalgt pensum	18

Oppdraget

Det hadde blitt oktober og snøen hadde allerede lagt seg som et tykt lag på bakken. Det var søndag morgen og jeg var klar for en ny vakt sammen med veileder. Dagen startet rolig med parolemøte og gjennomgang av nattens hendelser. Et par timer inn i vakta fikk vi melding fra operasjonssentralen. De ba oss kjøre til overgrepsmottaket i forbindelse med en mulig voldtektssak. Hendelsen skulle ha funnet sted den natten. Før jeg hadde rukket å svare operasjonssentralen sa veileder umiddelbart at det helt sikkert dreide seg om en jente som angret på noe hun hadde gjort da hun var full. De andre kollegaene svarte bekræftende til dette.

Først en time senere var vi på vei til overgrepsmottaket. Veileder skulle «bare ordne noe først». Da vi omsider kom til overgrepsmottaket ble vi møtt av en ansatt som mumlet noe om at det var godt vi endelig kom. Hun ga oss en kort oppsummering av hendelsen og hvilke undersøkelser de hadde gjort. I det vi gikk inn sa veileder at jeg kunne ta avhøret av kvinnen. Jeg kjente jeg ble stresset og urolig. På dette tidspunktet hadde jeg kun tatt noen få, uforberedte avhør tidligere, og jeg hadde heller aldri vært borti en voldtektssak før. Jeg uttrykte tydelig overfor veileder at jeg ikke følte meg kompetent til å foreta et avhør i en såpass alvorlig sak. Allikevel overbeviste han meg om at dette ville gå helt fint.

I avhørsrommet satt det en kvinne og hennes mann. Kvinnen var i trettiårene. Hun så sliten ut og hadde svart mascara under de røde øynene. Jeg tenkte at hun sannsynligvis hadde grått. Hun møtte ikke blikket mitt da jeg kom inn, men satt og fiklet med duken på bordet. Mannen hennes hadde ikke vært til stede på festen der voldtekten skulle ha funnet sted. Han satt der i singlet og hadde de store, tatoverte armene sine korslagt over magen. Blikket hans var stivt. Jeg var klam på hendende og kjente at pulsen steg. Under avhøret var det en rekke, detaljerte og svært ubehagelige spørsmål jeg visste jeg burde stille, men allikevel fikk jeg meg ikke til å gjøre det. Jeg tenkte at ettersom dette var såpass ubehagelig for meg, var det definitivt ubehagelig for henne. Paret hadde sittet lenge og ventet på oss og jeg følte en trang til å bli raskt ferdig. De intime og ubehagelige, men viktige spørsmålene uteble fra avhøret.

Like etter avhøret kom veileder inn og sa at vi ønsket å ta henne med på stasjonen for et grundigere avhør der. I det øyeblikket tror jeg at både jeg, fornærmede og mannen hennes var svært forvirret. Kvinnen hadde nettopp sittet og fortalt, og nå måtte hun gjøre det hele på nytt enda en gang. Jeg skjønnte at det var riktig at avhøret ble tatt av en erfaren etterforsker og at dette skulle gjøres på politistasjonen, men hvorfor hadde vi ikke gjort dette med en gang?

De ble enige om at mannen hennes skulle dra hjem og at kvinnen skulle bli med oss. Veileder ba henne sette seg i cellerommet. Hun kikket litt skremt inn i bilen og så tydelig ukomfortabel ut. Jeg satte meg sammen med henne. På vei tilbake til stasjonen sa hun at hun var sliten og ville hjem. Hun begynte å tvile på forklaringen sin og sa noe om at det kanskje ikke var verdt å anmelde allikevel. Videre sa hun at hun ikke ønsket å ødelegge mannen sitt liv.

Blant alle oppdragene jeg deltok på i løpet av praksisåret er dette definitivt det oppdraget jeg har tenkt mest på. Oppdraget har i ettertid vært grunnlaget for mange tanker og ubesvarte spørsmål. Jeg har vært kritisk til min egen håndtering av situasjonen, men enda mer kritisk til veileder og andre kollegaer sin håndtering. Jeg er interessert i å finne ut hvorfor veileder og flere av de andre på stasjonen hadde vært så skråsikre på at det ikke hadde skjedd en voldtekt. I denne oppgaven vil jeg reflektere rundt hva som kan ligge bak disse negative holdningene til kvinner og festrelatert voldtekt.

Politikultur

Granér gjennomførte en studie om politikultur og fant at det var bred enighet mellom tjenstepersonene han intervjuet at det eksisterer en spesiell yrkeskultur i politiet. Han fant blant annet at kvinnelige og eldre mannlige tjenstepersoner hadde en mindre undertrykkende og mer kriminalitetsforebyggende fremtoning enn yngre mannlige politifolk i storbyene (Larsson, Gundhus & Granér 2016, s.138). Selv hadde jeg praksis i en stor by, og både veilederen min og de fleste av de ansatte på ordensavdelingen var menn i starten av trettiårene. Jeg oppfattet de som svært nedlatende og undertrykkende overfor kvinnen og hennes situasjon. Granér sitt funn stemmer godt overens med det jeg selv opplevde. Hva er det som gjør at yngre politimenn har denne fremtoningen og disse holdningene? Jeg tror svaret er en sammensetning av en rekke faktorer.

Skjønnsutøvelse og personlige forhold

Politiyrket gir en rekke spesielle rettigheter og plikter som andre borgere ikke har. Dette danner grunnlaget for forventninger til politiets rettferdighet, lovlydighet, personlig ansvar og mange andre etiske grunnforestillinger (Diderichsen, 2011, s.47). Til tross for disse forventningene og det store ansvaret politibetjenter bærer på er det ikke uvanlig å høre politibetjenter hevde at de løser oppdrag på bakgrunn av sunt bondevett eller sunn fornuft (Aas, 2009, s.151). I følge Aas beskriver politibetjenter sunn fornuft som en magesfølelse eller en intuisjon. Han mener at handlinger som begrunnes med sunn fornuft kan være usanne,

ureflekterte og umoralske (Aas, 2009, s.190). Er det mulig å skille mellom de overordnede rammene for politiryket og tjenstepersonens egen overbevisning i en situasjon dersom man handler ut ifra intuisjon? Dette får meg til å lure på om de raske utsagnene om at kvinnen trolig bare fant på voldtekten var basert på intuisjon og magefølelse. Jeg oppfattet reaksjonene deres som automatiske og nærmest som en refleks. Det var som om ordet voldtekt utløste en slags felles oppfattelse av løgn. De virket samkjørte og enige. Det så heller ikke ut til at noen andre enn meg reagerte på disse utsagnene. Jeg kan naturligvis ikke vite sikkert hva de andre tenkte, men det så ikke ut som at noen verken hevet et øyenbryn eller hadde et ansiktsuttrykk som tilsa at dette var ugreit. Jeg opplevde at alle var så innforstått med dette at de ikke engang la merke til det. Det fløyt bare forbi som hvilken som helst annen ordstrøm i en samtale. I det øyeblikket kjente jeg på en følelse av forvirring og fortvilelse. Var det virkelig sånn politiet så på slike saker? Jeg kunne ikke unngå å tenke «hva hvis det hadde vært meg?».

I de aller fleste saker politiet håndterer vil den enkelte polititjenstepersonens skjønnsmessige vurdering spille en vesentlig rolle. Det begrunnes blant annet i at arbeidet er vanskelig å regulere og kontrollere på en detaljert måte, samt at det foreligger godt innprentede holdninger om at vurderingene overlates til patruljene selv. Det gjør at en beslutning lett blir preget av personlige forhold som blant annet personlighet, erfaring, bakgrunn, dagsform og humør (Heivoll, 2018, s.249). Hvis man setter sammen faktorer som for eksempel nedsatt dagsform og tidligere erfaring om at voldtekts ofre lyver, vil dette kunne påvirke oppfatningen om at kvinnen i dette tilfellet også løy. Altså en form for automatisk reaksjon. Jeg vet ingen ting om disse betjentenes tidligere erfaringer med slike saker, men jeg fikk et inntrykk av at dette var noe som stadig skjedde. Dersom flere tidligere møter med slike saker har vært preget av løgn er det forståelig dersom de tenkte at dette trolig var tilfellet denne gangen også. Ofte er antagelser basert på tidligere erfaring. Min erfaringsbank er veldig liten og det er lett for meg som student å bli farget av veileder sine holdninger og måte å håndtere situasjoner på. Derfor sliter jeg med å forstå hvorfor han ga muntlig uttrykk for disse holdningene, istedenfor å holde tankene sine for seg selv og forsøke å løse oppdraget med et nøytralt sinn.

Hva man interesserer seg for er også svært avgjørende i vurderingen om hvilke forhold man skal prioritere å forfølge og hvordan man ser på disse (Heivoll, 2018, s.251-252). Er man ung og nyutdannet er det lett at disse interessene formes av holdninger som allerede finnes blant kolleger. Dersom de negative holdningene knyttet til kvinner og festrelatert voldtekt er godt etablerte på stasjonen vil det være vanskelig for nye tjenstepersoner å observere disse holdningene med et kritisk blikk, og da spesielt å skulle endre de. Dette kan medføre at slike

holdninger vedvarer. Min veileder og de andre ansatte på ordensavdelingen var unge og relativt nye i jobben. Kan deres holdninger ha blitt preget av eldre, mer erfarne betjenter sine holdninger? Som tidligere nevnt hadde jeg ingen egen erfaring med voldtektssaker på dette tidspunktet. Det jeg visste om voldtekt var det jeg hadde lært gjennom media, bekjente og på skolen. Jeg hadde lært at voldtekt var noe av det verste et menneske kan bli utsatt for og at det kan prege den utsatte sitt liv i stor grad. Ofte for alltid. Overgangen fra denne kunnskapen til «hun lyver sikkert» var ekstrem. Jeg tenkte på et tidspunkt at jeg måtte ha misforstått noe, eller at det fantes informasjon rundt hendelsen jeg ikke hadde fått med meg. Dette var mitt første møte med politi og disse holdningene til kvinner og festrelatert voldtekt. Er det en mulighet for at disse holdningene kunne ha påvirket meg og mine holdninger dersom jeg hadde hørt og erfart de mange nok ganger?

Den skjønnsmessige vurderingen beror på den enkelte polititjenestepersonens profesjonsmorske vurderinger, beslutninger og valg. Vedkommende må kunne stå for den vurderingen og beslutningen de tar overfor kollegaer og overordnede (Heivoll, 2018, s.253). Det vil derfor være enklere å håndtere en situasjon basert på kollegaers holdninger, enn å skulle trosse disse, selvom vedkommende selv kan oppleve det som umoralsk og feil. Med dette mener jeg at det kan ha vært enklere for min veileder å nedprioritere voldtektssaken fremfor å skulle bruke mye ressurser og kapasitet dersom han antok at de andre kollegaene ville være uenig i denne vurderingen. Å utøve god dømmekraft forutsetter et blikk for hva som er moralsk relevante hensyn å ta i ulike situasjoner og en evne til å foreta en avveining mellom de ulike hensynene. (Gamlund, Svendsen & Säätelä, 2016, s. 133). Dersom min veileder nedprioriterte den voldtektsutsatte kvinnen til fordel for hva som opplevdes enklest for han selv, utviste han dårlig dømmekraft i den profesjonsmorske vurderingen. Dette er i så fall en rent egoistisk beslutning som er foretatt uten moralske hensyn til kvinnen. Jeg spør meg selv: hadde han brukt mer ressurser og kapasitet på oppdraget dersom han trodde at de andre betjentene anså dette som alvorlig og mente det var en prioriteringssak?

Politiets taushetskode

Granér skriver at det har skjedd en endring de siste 10-20 årene når det gjelder politiets taushetskode og beskyttelse overfor kollegaer som har begått kriminelle handlinger. En tjenesteperson han intervjuet mente at taushetskoden tidligere hadde vært gjeldende uavhengig av hvilke lovbrudd tjenestepersonen hadde begått, men at denne koden i dag først og fremst er gjeldende for lovbrudd som er begått i tjenesten, som for eksempel voldshandlinger gjort i affekt eller mindre fartsovertredelser. Det vil si at det fremdeles finnes

politibetjenter som beskytter kollegaer som begår lovbrudd. Dette til tross for at man plikter å anmelde eller rapportere slike tilfeller (Larsson, Gundhus & Granér 2016, s.143-144). Jeg mener ikke at det har blitt begått et lovbrudd fordi håndteringen av denne saken var dårlig, men det at det finnes aksept for ulovligheter blant politiet gjør at terskelen for å melde i fra om forhold som er uetiske svært høy. Muligens ønsket fler å si i fra, men hadde latt vær på grunn av denne taushetskoden og i frykt for å ikke bli tatt på alvor eller å bli utstøtt fra kollegaer. Kanskje enkelte til og med var redd for represalier dersom man «sladret». Jeg vil tørre å påstå at det fantes tendenser til denne ukulturen på stasjonen. Selv hadde jeg forsøkt å melde fra om et annet tilfelle jeg anså som uetisk og feil. Dette gikk stygt utover meg ved at jeg ble sett på som pirkete og dømmende. Resten av året opplevde jeg at hver minste lille feil jeg gjorde ble notert og meldt i fra om. Feilene ble ved flere tilfeller overdrevet og enkelte var ugjenkjennelige. Dette resulterte naturligvis i at jeg aldri meldte i fra om noe igjen. Jeg forstår svært godt at betjentene ikke meldte i fra dersom de var redd for disse represaliene.

Christoffersen poengter også problematikken rundt varsling. Han definerer en varsler blant annet som en person som i en organisasjon eller bedrift har observert atferd hos andre som strider mot egne bransjenormer eller bryter med profesjonsetiske standarder. Han nevner også trusler om oppsigelse, omplassering, degradering og trakassering (Christoffersen, 2019, s.135). Jeg synes i likhet med Christoffersen at dette demonstrerer tydelig presset for å føye og innordne seg de normer som gjelder på tjenestestedet. Som nevnt kan det gjøre at det blir vanskelig for hver enkelt tjenesteperson å skulle melde i fra. Det forhindrer at uheldige utsagn som «hun lyver sikkert bare» og andre fordommer blir problematisert. Dette kan kaste et negativt lys over politiet som helhet og forhindre at slike holdninger og fordommer forsvinner. Da risikerer man at flere kvinner blir utsatt for dårlig etterforskning i likhet med kvinnen jeg møtte.

Begrensede ressurser

Hvordan politiledelsen velger å forvalte sine ressurser har en enorm betydning for det operative politiarbeidet. Dette kan påvirke betjentene ved at de blir nødt til å prioritere bestemte typer lovbrudd fordi man ikke har ressurser til å prioritere alle. Det vil si at mindre alvorlige straffbare handlinger ikke alltid blir forfulgt (Heivoll, 2018, s. 257). Denne prioriteringen kan sette en slags uheldig føring for hva som er viktig og hva som er «ordentlig politiarbeid».

Ettersom det er mangel på ressurser har politisk ledelse og etaten selv bestemt at man skal kontrollere ressursbruken ved å vektlegge faktorer som kan telles (NTL Politiet, 2017, s.10). Heivoll kaller dette for måltall og peker på at dette blant annet brukes til å telle antall kontrollerte biler i et gitt tidsrom (Heivoll, 2018, s.259). Thea Kristine Wathne problematiserer dette i sin doktoravhandling «Som å bli fremmed i eget hus». Hun mener at disse kvantitative målsettingene går på bekostning av kvalitative mål i samfunnsoppdraget (Wathne, 2015, s.289). Dette kan resultere i at ordenspolitiet prioriterer vekk de oppdragene som ikke har umiddelbar målbar effekt (NTL Politiet, 2017, s.10). Min bekymring er at denne måten å kontrollere lovbrudd på vil resultere i at mange alvorlige saker blir nedprioritert ettersom de ikke kan telles og måles ved bruk av måltall.

På den politistasjonen jeg hadde praksis brukte vi måltall til å kontrollere biler som blant annet kjørte til og fra skoler og barnehager rundt avleveringstid. Dette var noe vi forsøkte å gjennomføre hver morgen, mandag til fredag. Etter fullført kontroll skrev vi resultatet ned på en lapp og la det i en egen postkasse på stasjonen. Vi hadde fått tydelig beskjed fra høyere hold om at vi skulle tilstrebe å få gjennomført disse kontrollene. Heivoll gjennomførte i 2017 en studie om politibetjenters rolle som rettshåndhevere. Han fant at flere betjenter mente at etterforskningsavdelingen hadde så mye å gjøre at betjentene stadig tenkte at «dette vil bare bli henlagt» og at disse vurderingene hadde betydning i vurderingen om det straffbare forholdet skulle forfølges eller ikke (Heivoll, 2018, 261-262). Er det en mulighet for at politiet føler seg presset av kravet til effektivitet og målbare resultater at de ser seg nødt til å nedprioritere de sakene som ikke kan måles eller løses effektivt? Denne dagen satt vi inne på stasjonen, drakk kaffe og hadde en rolig søndagsmorgen. Det var ingen som stresset av gårde for å rekke morgenkontrollen. Trolig fordi det var søndag og vi trengte ikke å rekke barnehagen eller skolens åpningstid. Jeg tror derfor ikke at selve bruken av måltall påvirket hvorfor dette oppdraget ble nedprioritert. Jeg kan allikevel ikke legge bekymringen helt til side. Det er ikke utenkelig at kravet om effektivitet og måltall hadde vært til hinder for oppklaringen av denne saken dersom det for eksempel hadde vært en mandag. Jeg tror også at den generelle bruken av måltall kan ha påvirket politibetjentenes oppfatning av alvorret i situasjonen.

Operasjonssentralen

Operasjonssentralen har også en vesentlig betydning for prioriteringer og ressursbruk. I noen av intervjuene Geir Heivoll gjorde, ble det sagt at særlig på større steder foretar operatørene på operasjonssentralen selv en vurdering av hva som skal prioriteres og i hvilken rekkefølge

(Heivoll, 2018, s. 262-253). Da vi mottok meldingen fra operasjonssentralen om kvinnen på overgrepsmottaket, var vi allerede flere timer inn i vakta. Det var ingen ting i meldingen som tilsa at vi burde komme oss raskt av gårde eller at kvinnen hadde ventet lenge. Er det en mulighet for at operasjonssentralen nedprioriterte hendelsen og tenkte at parolemøte og gjennomgang av nattens hendelser var viktigere? Etter meldingen tok veileder seg god tid til «å ordne noe» før vi kjørte ut. Dersom operasjonssentralen hadde et tilbakelemt forhold til hendelsen er det ikke utenkelig at det smittet over på veileder og hans situasjonsforståelse, noe som i dette tilfelle kan ha gjort at vi brukte enda lengre tid og tok lettere på alvoret i saken. Jeg vet ikke nøyaktig når operasjonssentralen ble tilkalt, men jeg vet at normal praksis er at overgrepsmottaket tilkaller operasjonssentralen relativt raskt etter en slik hendelse. Som jeg nevnte innledningsvis sa den ansatte at det var godt vi endelig kom og det var flere ting som tydet på at de hadde ventet lenge. Selv brukte jeg litt tid på å forstå hva som hadde blitt sagt i meldingen ettersom ingen rundt meg hadde reagert. Ingen hadde reist seg brått fra stolen for å kjøre ut på oppdraget, noe vi alltid gjorde i de sakene som hastet. Dette gjorde meg usikker på min egen situasjonsforståelse. Så fort jeg hørte ordet voldtekt tenkte jeg at dette var alvorlig og at det hastet å komme frem, men etter å ha sett de andres reaksjon på meldingen begynte jeg å lure på om jeg hadde misforstått både det som ble sagt og selve alvoret i situasjonen.

Hva er «Ordentlig politiarbeid»?

Granér skriver at et lovbrudd først ansees som «ordentlig politiarbeid» når det har oppfylt en rekke kriterier. For det første skal lovbruddet være konkret og med tydelige grenser for hva som er rett og galt. I tillegg bør det være enkelt å identifisere hvem som er gjerningsperson og hvem som er offer. Handlingen skal ha høy straffeverdi og det skal være mulig å felle noen for lovbruddet. Sist men ikke minst inneholder «ordentlig politiarbeid» en viss form for dramatik (Larsson, Gundhus & Granér 2016, s. 141-142).

Voldtekt har en strafferamme på inntil 10års fengsel og oppfyller dermed «kriteriet» om høy straffeverdi. Tall fra Justis- og beredskapsdepartementet viser at blant de 1798 voldtektene som ble anmeldt i 2017 var det kun tatt ut tiltale i 382 av disse (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019, s.20). I Norge kan man kun dømmes dersom det er utover enhver rimelig tvil at vedkommende er skyldig i det han er anklaget for. Dette stiller strenge krav til bevisbyrden. Det ville vært vanskelig for oss å bevise at kvinnen faktisk hadde blitt voldtatt. Overgrepsmottaket hadde gjort grundige undersøkelser av henne. Dersom det ble

funnet rester av sæd i skjeden hennes kan dette forklares med frivillig samleie så vel som voldtekt. Mannen hun ønsket å anmelde var en bekjent av henne som hun hadde tilbragt store deler av kvelden med. Selvom vi hadde foretatt avhør av han ville det ha blitt ord mot ord. De få vitnene som befant seg på festen var venner og bekjente av en av partene og ingen av de hadde vært inne på badet da voldtekten skal ha funnet sted. Ofte vil det være bred uenighet mellom de involverte sin opplevelse av hva som skjedde. Ikke sjeldent har begge parter vært beruset og grensen mellom voldtekt og samtykke til samleie har vært vag. Det ville blitt ekstremt vanskelig for oss å bevise at et samtykke ikke fant sted og kanskje veileder anså hele oppdraget som umulig å løse. Selv hadde jeg nok kunnskap om voldtekt til å vite at dette ville bli vanskelig å bevise. Allikevel var jeg innstilt på å gjøre så godt vi kunne i å etterforske saken og jeg lurte på hvorfor veileder ikke hadde den samme innstillingen.

Politiets oppgave er å være til stede for allmenheten – i betydningen alle mennesker. Spesielt viktig er det å beskytte «uskyldige ofre» (Larsson, Gundhus & Granér 2016, s. 140). Ettersom veileder og de andre kollegaene mine hadde en slags forestilling om at kvinner som anmelder festvoldtekt lyver, er det lett å tenke seg til at de ikke anså dem som spesielt uskyldige. Det ble jo sagt at hun «helt sikkert bare angret seg». Ved et slikt tankesett omgjøres et potensielt offer til å bli gjerningsperson svært raskt. Det er klart at dette påvirker videre håndtering av saken og at det gjør det mer krevende å definere hvem som er gjerningsperson og hvem som er offer.

Som tidligere nevnt fikk operasjonssentralen melding fra overgrepsmottaket en stund etter at hendelsen fant sted. Dermed oppfylte ikke saken «kriteriet» om dramatisk heller. Som de ovennevnte punktene også tilsier, er det lite ved denne saken som oppfyller kravene til «ordentlig politiarbeid». Jeg tror dette bidro til at sakens alvor druknet i ønsket om å gjennomføre «ordentlig politiarbeid».

Profesjonsetikk

Politiyrket er å anse som et profesjonsyrke og styres derfor i stor grad av profesjonsetikk. Profesjonsetikken forstås som et sett med yrkesetiske regler og retningslinjer som skal ivareta yrkets samfunnsoppdrag (Christoffersen, 2019, s.24). Profesjonsetikken dreier seg om selve møtet med mennesker. De fleste av politiets møter med mennesker forutsetter at politiet må fatte beslutninger på vegne av dem (Christoffersen, 2019, s.65-66). Disse kan få store konsekvenser for det enkelte mennesket. I løpet av en arbeidsdag hadde vi en rekke ulike

oppdrag og ikke sjeldent opplevde jeg at jeg avsluttet arbeidsdagen uten å huske alt som hadde skjedd den dagen. Jeg tror man møter så mange forskjellige mennesker i så mange ulike situasjoner i løpet av en dag at det blir krevende å gå i dybden i de etiske vurderingene i hvert enkelt oppdrag. Jeg tror derfor det er sannsynlig at man håndterer lignende hendelser likt og dermed ikke evner å se hvert enkelt menneske og den enkelte sak som separat og unik. Er det en mulighet for at min veileder plasserte dette oppdraget i samme fane som alle andre voldtektsrelaterte oppdrag, mens jeg som aldri hadde vært på et lignende oppdrag tidligere så hendelsen og kvinnen som et unikt tilfelle? Kan det være at mengden oppdrag er med på å påvirke den enkelte polititjenestepersons empati og emosjonelle involvering i hvert enkelt oppdrag? Løgstrup mener at «jo mer vi generaliserer, desto lenger fjerner vi oss fra hensynet til de konkrete menneskene som berøres av det vi gjør» (Christoffersen, 2019, s.71). Jeg tror det er helt nødvendig å distansere seg emosjonelt fra mange av situasjonene vi står i for å holde ut i polityrket. På den andre siden mener jeg at det oppstår et problem når vi generaliserer og putter mennesker og situasjoner i ulike faner for de ulike oppdragstypene. Jeg tror det er nødvendig med en balansegang mellom distanse og emosjonell involvering.

Profesjonsetikken krever at vi engasjerer oss i det andre menneskets situasjon og håndterer hvert tilfelle ut ifra det. Her står evnen til empati, innlevelse og medfølelse sentralt. Christoffersen mener at politiet må la seg berøre av det som skjer med mennesket i situasjonen, noe som er vanskelig når det er mye som står på spill for den andre og det er lite man kan gjøre (Christoffersen, 2019, s.73). Dersom min veileder selv har erfart at de fleste voldtektssaker ender med henleggelse og skuffede ofre er det forståelig om han forsøkte å holde en viss distanse til kvinnen og selve hendelsen. Kanskje benyttet han en slags forsvarsmekanisme ved å ikke vise empati og innlevelse i en sak han antok ikke kom til å føre noen vei. Var han redd for å kjenne på utilstrekkeligheten ved å ikke kunne endre utfallet ved enda en voldtektssak?

Møte mellom politi og voldtektsoffer

Hvorfor skulle jeg ta avhøret?

Da jeg ble satt til å ta avhøret av kvinnen uttrykte jeg tydelig overfor veileder at jeg ikke følte meg kompetent til å gjennomføre avhøret, men han insisterte på at det kom til å gå fint og jeg valgte derfor å gjennomføre det allikevel. Jeg satt igjen med en dårlig følelse etter avhøret og

tenkte at det var uansvarlig av han å sette meg til å gjøre en såpass viktig oppgave alene. Der og da lurte jeg på om det var fordi han ikke «gadd» eller fordi det var så lite viktig at jeg «bare kunne ta det». I ettertid har jeg tenkt at flere i politiet har en oppfatning av at ledelsen undergraver muligheten til å drive effektivt politiarbeid og at flere er redd for å bli straffet dersom man gjør noe feil. Derfor er det tryggest å gjøre så lite som mulig (Larsson, Gundhus & Granér 2016, s. 145). Det er høyere aksept for at en student gjør feil enn at en erfaren betjent gjør det. Dette kan være en av grunnene til at veileder satte meg til å gjennomføre avhøret.

På vei inn i en situasjon må politiet ta en vurdering på hva og hvordan den skal løses på best mulig måte. Noen oppdrag krever en tøff tilnæringsmåte og tydelig dominans, mens andre oppdrag krever en mykere tilnærming for blant annet å kunne oppnå en god dialog. Kjønnforskjeller og tøff versus myk tilnæringsmåte har vært omdiskutert innad i politiet lenge. Granér sier at i både nordisk og internasjonal forskning finner man at flere polititjenestepersoner mener at kvinner er flinkere til å kommunisere og benytter seg oftere av en myk tilnæringsmåte (Larsson, Gundhus & Granér 2016, s.145). Det er en mulighet for at veilederen min hadde dette i tankene da han ba meg ta avhøret. Kanskje han tenkte at det ville være mer betryggende og komfortabelt for kvinnen at det var jeg som kvinne selv, som gjennomførte avhøret. Eftersom hun akkurat hadde blitt voldtatt av en mann kunne det vekke ubehagelige minner og følelser å måtte forklare seg for en politimann. Personlig opplevde jeg det som svært ubehagelig å måtte ta dette avhøret foran kvinnens mann. Jeg var redd for at hun skulle bebreides for det som hadde skjedd og for at mannen hennes var sint på henne. Jeg var redd for at de spørsmålene jeg stilte skulle sette henne i et dårlig lys eller få henne til å tvile på at jeg trodde på henne. Hadde veileder tatt avhøret er jeg redd mannen hennes ville ha hisset seg opp og blitt sint på veileder for å stille direkte og intime spørsmål om hans kone. Selvom det var ubehagelig for meg tror jeg at det var til kvinnen og mannen hennes sin fordel at det var jeg som gjennomførte avhøret.

Kvinnens oppfattelse av oss

Da jeg gikk inn døra til avhørsrommet på overgrepsmottaket ble jeg møtt av en sliten og nedbrutt kvinne. Hun så betydelig eldre ut enn det skulle vise seg at hun faktisk var. Hun snakket lavt, så ned i bordet og jeg strevde med å møte blikket hennes. Jeg opplevde mannen hennes som rastløs og utålmodig. Han nevnte at de hadde vært der lenge og gjerne ville dra. Hvordan opplevdes det for kvinnen å bli utsatt for noe av det verst tenkelige, for deretter å måtte sitte flere timer og vente på de som skulle ha vært der med en gang? Jeg kan bare

forestille meg hvor liten og ubetydelig jeg selv ville ha følt meg. «Hva annet kunne ha vært så viktig at de ikke kunne komme før nå?». Kvinnen sa aldri noe om dette. Kanskje hun var for sliten, eller kanskje alle timene hun hadde ventet på oss hadde gjort at tilliten til oss gradvis hadde forsvunnet.

Veileder hadde kommet inn i avhørsrommet og sagt at vi skulle kjøre henne rett til stasjonen for å foreta enda et avhør der. Kvinnen fikk ingen informasjon om hvorfor. Muligens var hun for sliten og nedbrutt til å spørre, for hun ble med uten å mukke. Da vi satte oss i politibilen sa kvinnen at hun var sliten og ville hjem. Hun begynte å tvile på forklaringen sin og var usikker på om hun ville anmelde mannen allikevel. I det øyeblikket ble jeg urolig for om det var vår skyld at hun revurderte anmeldelsen. Hadde vi ødelagt hennes tillit til oss ved dårlig kommunikasjon og manglende informasjon? Hadde all den tiden vi brukte på å komme frem til overgrepsmottaket gjort henne tvilende til sin egen forklaring? Kanskje hun var urolig for at vi ikke trodde på henne. Jeg ble bekymret for at hun hadde merket at vi ikke tok saken alvorlig og at vi hadde fått henne til selv å tenke at «det sikkert ikke var så alvorlig». Vi hadde vist for lite omsorg og medmenneskelighet. Det kan ha fått henne til å føle seg liten og ubetydelig, og kanskje til og med til bry. Skulle hun virkelig plage politiet med dette? Vi hadde jo tydeligvis bedre ting å foreta oss. Under avhøret hadde jeg gjort mitt beste i å få henne til å føle seg hørt og trygg på at vi stolte på henne, allikevel satt jeg igjen med en følelse av at det ikke var nok. Det er umulig å vite hva kvinnen følte, men jeg tror at den dårlige kommunikasjonen, ventetiden og den brå overgangen til nytt avhør på stasjonen, overgikk mitt forsøk på å betrygge henne.

Handlingsplan mot voldtekt

Justis- og beredskapsdepartementet har utarbeidet en handlingsplan mot voldtekt for 2019-2022. I korte trekk tar den for seg forebygging, hjelpetilbud etter voldtekt, oppfølging av gjerningsperson, etterforskning og behandling i rettsapparatet og avslutningsvis kunnskap og kompetanse. Dette er svært viktige punkter, men jeg savner fokus på den enkelte tjenesteperson. Handlingsplanen omfatter blant annet kompetanseheving om voldtekt, samt kvalitetssikring og saksgjennomgang etter avsluttet sak. Planen legger føringer for hvor man kan søke hjelp i etterkant av en voldtekt, kompetanseheving blant ofre, samt samarbeid mellom de ulike aktørene (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019, s.7). Jeg stiller meg selv spørsmålet om hvorfor det ikke fokuseres på den enkelte tjenestepersons holdninger og verdisyn rundt dette temaet. Det vil ikke hjelpe et offer å vite hvor man skal søke hjelp om man ikke stoler på systemet og menneskene som er satt til å hjelpe en. Dersom man blir møtt

av politi som ikke tar deg på alvor, som gjennomfører upresise avhør, som bruker flere timer på å ankomme stedet og som i tillegg ender opp med å henlegge saken uten å ha etterforsket grundig nok, er det forståelig at man velger å ikke anmelde eller å oppsøke hjelp. Da hjelper det ikke at man som tjenesteperson besitter masse god kunnskap når holdningene og forståelsen av sakens alvor ikke er på plass. Handlingsplanen sier at få oppsøker hjelpeapparatet etter en voldtekt og at en av grunnene til dette nettopp er manglende tillitt til hjelpetilbudene.

Det at handlingsplanen mot voldtekt fokuserer mye på hvert enkelt individ i befolkningen, deres manglende kunnskap og deres manglende tillitt til hjelpesystemet, kan bidra til at ofrene opplever at ansvaret hviler på egne skuldre. Mange ofre føler ofte på skam og skyld i etterkant av en voldtekt som bidrar til at det er ekstra vanskelig å oppsøke hjelp. Dersom ofre i tillegg opplever at det er deres ansvar å tilegne seg kunnskap, oppsøke hjelp og skape tillitt til hjelpeapparatet kan terskelen for å anmelde bli betydelig høyere. Dersom ofrene ikke rapporterer hendelser eller er generelt motvillige til å ha med politiet å gjøre, blir politiets oppgave svært arbeidskrevende og kanskje til og med umulig (Paulsen, 2017, s.262). Hvordan skal vi da kunne hjelpe kvinner som i mitt oppdrag?

Proessen med å skrive oppgaven

Møtet med veileder og andre politikolleger holdning til festrelatert voldtekt etterlot mange tanker og ubesvarte spørsmål. Disse slapp aldri helt taket og spørsmålene har dukket opp i hodet mitt med jevne mellomrom det siste året. Jeg var aldri i tvil om at jeg ønsket å finne ut av hva som lå bak disse tilsynelatende dårlige holdningene knyttet til kvinner og festrelatert voldtekt. Etter å ha lest meg opp på relevant pensum knyttet opp mot spørsmålet mitt innså jeg at dette ikke var et spørsmål jeg kunne besvare med konkrete fakta og tall. Dette var et spørsmål der det ikke fantes en entydig sannhet og jeg valgte derfor å skrive et vitenskapelig essay. Ettersom det ikke fantes konkret fakta å forholde seg til, valgte jeg å benytte meg av fenomenologi og hermeneutisk metode. Valg av metode sier noe om hvordan man bør gå frem for å skaffe eller etterprøve kunnskap (Dalland, 2017, s.51). De ovennevnte metodene har gitt meg mulighet til å reflektere over egen erfaring og å se de mulige bakenforliggende årsakene til disse holdningene med et annet blikk.

Hermeneutikk betyr fortolkningslære (Dalland, 2017, s.45) Formålet med hermeneutisk metode er å oppnå en grundig og systematisk forståelse av hvordan mennesker opplever noe,

og hvordan subjektiv mening former grunnlaget for beslutninger (Olsvik, 2013, s.99). Min forståelse av veileder og kollegaers holdninger var utelukkende basert på det aller første inntrykket jeg dannet meg. Dette kalles førforståelse (Dalland, 2017, s.58). Hver gang jeg tenkte tilbake på dette oppdraget dukket det opp negative følelser og frustrasjon rundt deres holdninger og håndteringen av oppdraget, uten at jeg greide å åpne opp for andre forklaringer og bakenforliggende faktorer. Jeg sto fast i min egen subjektive forståelse. Hermeneutikken utfordrer denne foreløpige forståelsen av noe og utfordret meg i å være villig til å nyansere den forståelsen jeg allerede hadde (Olsvik, 2013, s.98). Hermeneutikken kan bidra til å finne en klarere mening i andres ytringer. Jo dypere ned i problemstillingen jeg kom desto mer økte min nysgjerrighet for «hvorfør» i takt med ønsket om å forstå budskapet bak det som ble uttrykt i forbindelse med oppdraget. Dette tolkningsarbeidet krever at man er barmhjertig og at man tilstreber å få frem det budskapet som motparten forsøkte å uttrykke (Olsvik, 2013, s.103). Forståelse er en prosess der våre fordommer løses opp, og fører til at vi innser at det finnes mer vesentlige forhold ved en situasjon enn det vi trodde (Olsvik, 2013, s.95). Dette er selve kjernen i hermeneutikken.

Fenomenologi betyr læren om fenomenene. I fenomenologien er oppmerksomheten rettet mot verden slik den konkret oppleves og erfares. Oppdraget jeg beskrev innledningsvis samt min opplevelse av de negative holdningene til kvinner og festrelatert voldtekt er min opplevelse. Deres holdninger og væremåte er fenomener jeg opplevde. (Dalland, 2017, s.45). For å kunne forså de bakenforliggende årsakene til disse holdningene samt kvinnens opplevelse av oss som politi, har jeg tolket disse fenomenene. En slik tolkningsprosess kalles den hermeneutiske spiral. Spiralen illustrerer noe som aldri tar slutt, men som stadig utvides (Dalland, 2017, s.46). Jeg begynte skriveprosessen med fordommer og frustrasjon, men i løpet av denne prosessen har jeg utvidet min forståelse av hvorfor slike holdninger og utsagn knyttet til kvinner og festrelatert voldtekt har oppstått. Basert på den hermeneutiske spiral vil denne forståelsen aldri bli ferdig, men jeg vil gradvis utvikle mer kunnskap og evner til å se enda flere sider av denne saken. Gjennom innsikt i de bakenforliggende faktorene har jeg utviklet en forståelse for hva som kan forme både holdninger og fordommer på en mer generell basis. I tillegg har det bidratt til egen åpenhet for andre synsvinkler og forklaringer, samt gjort meg mer bevisst på hva som kan forme mine egne holdninger. Denne erfaringen vil være avgjørende i møte med mennesker, og ikke minst i politiyrket.

Forståelse er den oppfatningen man bringer med seg til det materialet man skal tolke. Man opparbeider seg en underforstått hypotese som danner en forestilling om bakgrunnen for

hendelsen (Olsvik, 2013, s.111). Jeg så tilbake på oppdraget med stor skepsis, misnøye og sinne. Min forestilling gikk ut på at veileder og kollegaene var transsynte og empatiløse. Når man skal gjennomføre en undersøkelse har man alltid med seg fordommer. En fordom er en dom på forhånd, som vil si at vi allerede har en mening om det vi skal undersøke (Dalland, 2017, s.58). Før jeg tok tak i selve oppgaven var jeg nødt til å omstille mitt eget hode. Jeg hadde mye følelser knyttet til dette oppdraget og for at jeg skulle kunne skrive og reflektere rundt dette på en nyansert og objektiv måte var jeg nødt til å nullstille meg. Underveis i oppgaveskrivingen tilegnet jeg meg stadig mer kunnskap som gjorde at denne nullstillingsprosessen gradvis gikk av seg selv.

Denne oppgaven har dannet et godt grunnlag for mitt neste møte med holdninger og utsagn jeg ikke kan forstå. Jeg har forstått at de negative holdningene knyttet til kvinner og festrelatert voldtekt kan ha mange bakenforliggende faktorer og at det ikke finnes et entydig svar. Dette er kunnskap jeg vil ta med meg videre i jobben som politi, men også i livet mitt forøvrig. Det er viktig å ta egen erfaring på alvor og ikke undergrave den, men det er vel så viktig å forsøke å forstå «hvorfor».

Litteraturliste

Lomell, H.M & Skilbrei M (2019) *kriminologi*. Oslo: Universitetsforlaget 2017

Diderichen, A (2011) *Etik for politifolk* (5.utg) Fredriksberg: samfunnslitteratur

Larsson,P., Gundhus,H., & Granér, R. (2016) *innføring i politivitenskap*. Cappelen Damm AS
2014

Olsvik, E.H (2013) Vitenskapsteori for politiet (1.utg) Gyldendal Norsk Forlag AS

Heivoll, G. (2018). *Lovens lange arm?: en studie av politibetjentes rolle som rettshåndhevere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Christoffersen, Svein A. (2019) *Profesjonsetikk* (2.utg) Oslo: universitetsforlaget

Straffeloven (2005) lov om straff (LOV-2005-05-20-28) Hentet fra:

<https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28>

Politi-loven (1995) Lov om politiet (LOV-1995-08-04-53) Hentet fra:

<https://lovdata.no/lov/1995-08-04-53>

Gamlund, E., Svendsen, L. F. H., & Säätelä, S. (2016). *Filosofi for humanister*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, o. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. (6. utg.) Oslo: Gyldendal Akademisk.

Paulsen, J.E (2017) *kommunikasjon og konflikthåndtering i operativt politiarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Selvvalgt pensum

Justis og beredskapsdepartementet (2019) *Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/1469f9bedad1476aadb0369ee899ab65/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022.pdf> (72 sider)

Kripos, taktisk etterforskningsavdeling, voldtektsseksjonen (2019) *Voldtektssituasjonen i Norge i 2018*.

Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/voldtektssituasjonen-i-norge-2018.pdf> (24 sider)

Teigstad, E (2018, 05.januar) *alt om voldtekt*. Hentet fra: <https://www.overgrep.no/voldtekt/> (30 sider)

NTL Politiet (2017) *Politikraft*.

Hentet fra: <https://www.ntl.no/Content/139951/cache=20170707112712/Politikraft.pdf> (40 sider)

Vigrestad, A.I (2004) *Voldtektsofres møte med rettsapparatet (hovedfagsavhandling, universitetet i Oslo)* Hentet fra:

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/22520/22077.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (24 sider)

Riksadvokaten (2020) mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2020 (Rundskriv nr. 1/2020) Hentet fra: <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2020/02/Rundskriv-1-2020-M%C3%A5l-og-pri.pdf> (15 sider)

Politiet (2019) *Politiets årsrapport 2019* (årsrapport 2019). Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/80197702ddb144e8a016a040e656751f/arsrapport-2019-pod.pdf> (47 sider)

Aas, G. (2009) *Politiinngrep i familiekonflikter: en studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo* (PhD-avhandling, Universitetet i Oslo)

Hentet fra: <https://phs.brage.unit.no/phs->

[xmlui/bitstream/handle/11250/174715/Politiinngrep_i_familiekonflikter.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/11250/174715/Politiinngrep_i_familiekonflikter.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (30 sider)

Wathne, C.T (2015) *Som å bli fremmed i eget hus: politiets opplevelse av mening og motivasjon i lys av nye styringssystemer* (PhD-avhandling, Universitet i Oslo) Hentet fra: https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/53166/1/WathneCT_SomAaBliFremmedIEgetHus_avhandling2015.pdf (57 sider).